

PREDGOVOR ZA CRNO JAGNJE I SIVI SOKO REBEKE VEST

Autora vodiča ne bi trebalo da odlikuju umetničke osobine. Budući da se u potpunosti nalazi na milosti i nemilosti mesta o kom piše, u idealnom slučaju on ili ona jeste anonimni provodnik pouzdanih informacija o autobuskom redu vožnje, mestima za odsedanje i radnom vremenu muzeja. Na drugom kraju spektra, u knjizi *Fiction* (*Fikcija*) fotograf Majkl Akerman tvrdi da „mesta ne postoje. Mesto je tek moja predstava o njemu”.¹

Književni putopis se razvija negde između krajnosti koje predstavljaju turistički vodič i solipsistički Akerman. Jeste da je pouzdanost najboljih putopisaca ograničena kad je reč o autobuskom redu vožnje, ali oni izražavaju svestremene istine o autobusima u datoj zemlji – ili makar o svom odnosu prema tim autobusima. Uzmimo za primer D. H. Lorensa, čija je reakcija na mesta bila podjednako trenutačna i dubinska. Urednici i izdavači bili su i te kako svesni ovog dara, a Lorens ga je revnosno unovčavao.

Kada je Rebeka Vest posetila Normana Dagleasa u Firenci 1921. godine, on se našalio kako Lorens verovatno već proizvodi članak o ovom gradu, „žustro i detaljno opisujući temperament ljudi”,² iako je u njemu boravio tek nekoliko sati. Vestovoj se ovo učinilo kao „očigledno budalasta stvar”, ali Daglas je bio u pravu: pojavili su se u Lorensovom hotelu i zatekli ga kako čini upravo to. U to vreme Vestova je smatrala da Lorens ne zna dovoljno o Firenci „da bi njegovi stavovi stvarno vredeli”. Tek posle njegove smrti shvatila je da je Lorens „pisao o stanju sopstvenog duha u datom trenutku” i da je to jedino mogao da učini na simboličan način. U tu svrhu „grad Firenca bio je podjednako dobar simbol kao i bilo koji drugi”.³

Vestova je ovo napisala 1931. godine. Još nije bila ni u jednoj od poseta Jugoslaviji, koje će činiti osnovu knjige *Crno jagnje i sivi soko*, ali ovo shvatanje je posve značajno za njeno remek-delo. Zaista, u odnosu na veličinu završene knjige, njeno iskustvo s Jugoslavijom bilo je prilično oskudno. Kao što je Idit Daram, značajni stručnjak za Balkan, zajedljivo primetila, „spisateljica gđica Vest napisala je ogromnu knjigu na osnovu jednog izleta u Jugoslaviju, bez predznanja o zemlji i ljudima”.⁴ Čisto da se zna, gđica Vest je tri puta posetila Jugoslaviju: prvi put u proleće 1936. na poziv Britanskog saveta da održi predavanja;

¹ *Fiction*, Michael Ackerman, Keyahoff Verlag, Munich, 2001 (bez paginacije).

² „Elegy”, *The Essential Rebecca West*, Penguin, Harmondsworth, 1978, str. 388.

³ *Ibid.*, str. 392.

⁴ Citirano u: *Inventing Ruritania*, Vesna Goldsworthy, Yale University Press, New Haven, 1998, str. 176.

drugi put sa suprugom, Henrijem Endruzom, u proleće 1937; treći put u rano leto naredne godine. Prvobitno se nadala da će brzo napisati „pravi hit“; četiri meseca nakon drugog putovanja ovaj potencijalno unosni poduhvat prerastao je u „sirotu, komplikovanu knjigu koja nikog neće zanimati“.⁵

Dok je istraživala njenu „dugu i komplikovanu istoriju“ [str. 774],⁶ Vestova je spoznala i pojasnila sopstvene predstave o Jugoslaviji – i o još mnogo čemu pride. Da parafraziramo komentar Itala Kalvina na knjigu Roberta Kalasa *The Ruin of Kasch (Razvaline Kaša)*, knjiga *Crno jagnje i sivi soko* obrađuje dve teme: prva je Jugoslavija, a druga sve ostalo. U vreme kad je objavljena – u dva toma od ukupno pola miliona reči – Vestova nije baš najbolje razumela šta ju je navelo da „1936. posveti pet godina života, uz veliku finansijsku žrtvu i potpuno iscrpljenih uma i tela, sastavljanju inventara jedne zemlje do poslednjeg dugmeta na prsluku, u formi koja je suluda s bilo koje uobičajene umetničke ili komercijalne tačke gledišta“.⁷ Kako je „mnoštvo [njenog] materijala“ raslo i menjalo se, tako je ovaj „inventar“ postajao ogromna i izrazito komplikovana slika ne samo njene duše, već i duše Evrope na pragu Drugog svetskog rata. Rezultat, za koji se bojala da će „malo ko pročitati“ jer je „suviše dugačak“ [str. 555], jeste jedno od vrhunskih remek-dela dvadesetog veka.

Kao i sama knjiga, i njen ugled je prilično neobičan. Vestova se smatra važnom britanskom spisateljicom. Ako se ne ubraja u prvorazredne pisce, to je uglavnom zato što se većina dela na kom bi njen ugled trebalo da počiva prećutno smatra drugorazrednim u odnosu na formu u kojoj se očekuje ispoljavanje veličine, naime na roman. Kao romanopisac Vestova je očito manje značajna od Lorensa, Džejmsa Džojlsa (čija se genijalnost u *Ulik-su* sastoji u tome što je „istovremeno izmislio formu i iscrpio njene mogućnosti“)⁸ ili od E. M. Forstera („samoživog starog liberala gotovo bez mozga u glavi“).⁹ Njeno najbolje delo raštrkano je između reportaže, novinarstva i putovanja – onoga što se tradicionalno smatra sporednim ili zabavnim delatnostima. *Crno jagnje i sivi soko* umnogome duguje svoj uspeh umešnosti kojom ona obuzdava ovu sklonost ka rasejanosti time što joj *daje određene ruke*. Jasno je da je knjiga književno delo, ali budući da je književnost u Engleskoj (makar što se tiče proze) sinonim za roman – uz dogovorenu formu pisanja pre nego određeni kvalitet napisanog – prećutno je izdvojena iz društva kom pripada. (Kad sam spomenuo prijateljici romansijerki da pišem ovaj uvod, pitala me je da li se *radnja odigrava* u Jugoslaviji; pretpostavila je da je reč o romanu.) Očigledno manje značajna dela – romani – zauzimaju sigurnije mesto u književnom programu od nezgrapne knjige čije je prepoznatljivo obeležje odbijanje da se prilagodi. Rizikujući izmeštanje drugih knjiga s najviše ka-

⁵ Citirano u: *Rebecca West: Saga of the Century*, Carl Rollyson, Hodder and Stoughton, London, 1995, str. 161.

⁶ Svi citati iz knjige *Crno jagnje i sivi soko* preuzeti su iz srpskog izdanja u prevodu Ane Selić (Vulkan izdavaštvo, Beograd, 2017), te se i paginacija navedena u zagradama odnosi na ovo izdanje. (*Prim. prev.*)

⁷ *Selected Letters of Rebecca West*, Bonnie Kime Scott (ur.), Yale, New Haven, 2000, str. 169.

⁸ *Ibid.*, str. 327.

⁹ *Ibid.*, str. 440.

nonske police – ili, što je još drastičnije, rizikujući da dovede do rušenja čitave police – *Crno jagnje i sivi soko* survava se s mesta koje mu pripada i prećutno se smešta na niže, manje upadljivo ali sigurnije mesto.

Čak i neki kritičari koji tvrde da je knjiga remek-delo ne kažu gotovo ništa o tome *zašto* je to tako. U knjizi *Abroad (Inostranstvo)*, uvaženom pregledu „britanskih književnih putopisa između dva rata“, Vestova, za razliku od Voa, Lorenza ili Grina, ne dobija čitavo poglavlje za sebe, a njena knjiga se samo uzgred spominje. U biografiji Vestove, Viktorija Glendining nema sumnje da je *Crno jagnje i sivi soko* „centralna knjiga njenog života... delo u kom je Rebeka Vest izložila stavove o religiji, moralu, umetnosti, mitu i rodu“.¹⁰ Osim toga, ne kaže gotovo ništa drugo o njoj. Da li je knjiga osuđena na to da odbija pokušaje izražavanja strahopoštovanja koje pobuđuje?

Kako bismo pokušali da nadomestimo ovaj nedostatak, počnimo od nespornog zapažanja da je ovo ključna knjiga o Jugoslaviji. Pročitao sam je 1993. godine nakon što sam posetio Srbiju (na poziv Britanskog saveta, gle slučajnosti) ne bih li saznao nešto o Jugoslaviji – ili tada već bivšoj Jugoslaviji. Knjiga je reizdata nekoliko godina ranije kao odgovor na izbijanje sukoba koji je Vestova, na neki način, predvidela. U Prologu Vestova se seća kako je „piljila“ u stari snimak o jugoslovenskom kralju „kao žena koja iz listića čaja na dnu šolje pokušava da dokuči svoju sudbinu“ [str. 20]. Proročanska dimenzija knjige nagoveštena je već na sedamnaestoj stranici, gde Vestova piše kako „kada neki starac nešto upropasti te se ono što je radio raspadne odmah posle njegove smrti, ljudi imaju običaj da kažu: 'Ah, taj i taj bio je zaista divan! Sve je bilo u redu dok je bio živ, a vidi šta se događa sada kada je umro!'“ Još se sećam kako sam imao uvrnuti osećaj dezorijentisanosti nakon što sam ovo pročitao 1993. kad su tekući događaji buktali dovoljno žestoko da se zapitate da li ona piše o Francu Jozefu, ili o Titu. Znatno kasnije u knjizi, na Kosovu, šofer Vestove, Dragutin, hvata hrvatskog dečaka za uvo i kaže uz ironiju pomešanu s pretnjom: „Pobićemo vas sve jednog dana“ [str. 647]. Čak i u mom minimalnom iskustvu sa Srbijom i Crnom Gorom, mnogo puta je izgledalo kao da mi se pred očima odigrava prizor verno pretočen sa stranica *Crnog jagnjeta i sivog sokola*. Dakle, kao knjiga o Jugoslaviji ona je „neverovatno korisna“ kao svojevrsni metafizički *Lonli planet* koji nikad ne zahteva ažuriranje.¹¹ (Kao što je i sama Vestova primetila, „ponekad je neophodno da znamo ne samo gde smo u vremenu nego i gde smo u večnosti“ [str. 592]). Praktičnu vrednost knjige lepo je nagovestio novinar Robert Kaplan, koji se seća kako je nosio primerak svuda sa sobom po Jugoslaviji. „Više sam voleo da izgubim pasoš i novac nego svoj bezbroj puta prelistani primerak *Crnog jagnjeta i sivog sokola* ispunjen beleškama.“¹²

¹⁰ *Rebecca West: A Life*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1987, str. 154.

¹¹ *Selected Letters*, str. 169.

¹² *Balkan Ghosts*, St. Martin's Press, New York, 1993, str. 8. O najaktuelnijem razmatranju trajne vrednosti knjige *Crno jagnje i sivi soko* kao „izvora informacija“ i „književnog dela“ videti: Tony White, *Another Fool in the Balkans: In The Footsteps of Rebecca West*. Kao što i sam Vajt priznaje, podnaslov je donekle suvišan jer „bilo koji pisac koji posećuje bivšu Jugoslaviju sledi korake Rebeke Vest“ [Cadogan Guides, London, 2006, str. 49].

Ako se ne nalazite na Balkanskom poluostrvu – ili vas ono ne zanima – broj strana posvećen istoriji tog regiona može da vas odbije. Samo, ovo predstavlja istoriju kakvu su mogli da napišu Rišard Kapušćinjski ili Gabrijel Garsija Markez.¹³ Uzmimo, na primer, neverovatnu scenu iz Sarajeva 1914. godine kada, neposredno pre atentata, nadvojvoda Franc Ferdinand shvata da je u prijemnoj sali u kojoj stoji nakrcano pola miliona zverki koje je ubio (prema sopstvenoj proceni) u svojoj lovačkoj karijeri:

Nije bilo teško zamisliti celu ovu salu ispunjenu – sve do tamnocrvenih i zlatnih kupola i stalaktita – duhovima s krznom i perjem. Prišli su gusto zbijeni jedni uz druge, jer ih je bilo tako mnogo: jeleni kojima su se između rogova tiskale šumske šljuke, prepelice, fazani, jarebice, tetrebi; čekinjavi veprovi, bok uz bok, a prostor ispod njihovih trbuha zagušen neizmernim brojem zečeva i kunića. Njihove zverinje oči, bistre i tamne kao voda, blistale su posmatrajući kako se njihov ubica primiće njihovoj sudbini. [str. 251]

Kada je Suzan Sontag režirala Beketov komad *Čekajući Godoa* u Sarajevu tokom opsade, vladao je osećaj da ono što se dešava na sceni pruža nekakav apsurdistički komentar na događaje izvan pozorišta. U jednom kafeu u Mostaru – mestu koje je postalo urezano u međunarodnu svest na isti način kao Sarajevo – slična basna se odvijala pred očima Vesto-ve tridesetih godina dvadesetog veka:

Mladi oficiri videli su se kroz snopove bele svetlosti koja se prosipala na otrovnu zelenu boju bilijarskih stolova, a čulo se i kako kugle udaraju jedna o drugu. Ovo mesto odisalo je onim karakterističnim balkanskim duhom bespomoćne ali pravedne sudbine. Činilo se sasvim mogućim da neko uđe u tu prostoriju, možda neki čovek koji će okačiti svoj fes, i potom objasniti, na način tek toliko razumljiv da ne bude besmislen, da svi prisutni moraju ostati na svojim mestima dok dvojica oficira ne odigraju milion partija, i da će ishodom njihove igre biti razrešena i njihova večna sudbina; činilo se da bi to bilo prihvaćeno, da bi svi ljudi ostali da ćutke sede, čekajući i čitajući novine. [str. 215–216]

Namera Vestove bila je da „pokaže prošlost istovremeno sa sadašnjošću koju je ta prošlost stvorila“ [str. 774] i deo njenog uspeha leži u tome što je otkrila kako je čak i oset naizgled nezvan za istoriju – recimo, miris ubranog cveta – natopljen mirisom prošlosti. Ako prilično proširimo ovu tezu, geografija i istorija se ne mogu uvek razlučiti jedna od druge – otud se dešava da određena mesta „utisnu isti pečat na sve stanovnike koje im istorija podari, čak i ako osvajanje potisne jedan narod i donese neki nov, sasvim drugog porekla i načina razmišljanja“ [str. 536]. Nestrpljivi čitaoci koji se nađu u iskušenju da preskoče isto-

¹³ Onda je razumljivo što *Crno jagnje* i *sivi soko* ne zauzima pouzdanije mesto u „Istoriji“ nego u „Književnosti“. A. Dž. P. Tejlor je bio zadivljen knjigom, ali je smatrao da njena autorka predstavlja „neobičnu mešavinu oštromnosti i bezumnosti“. Uprkos netačnostima, Vestova je verovala da je pružila „kompletno objašnjenje toka istorije“. Citirano u: Rollyson, str. 182 i 174.

rijske delove veoma rizikuju zato što prošlost – narativna istorija – može sasvim neprimetno da se stopi s neposrednom sadašnjošću. Najupečatljiviji primer sledi nakon podugačke rasprave – predugačke, prema mom mišljenju – o događajima u Prištini tokom vladavine Stefana Dušana u četrnaestom veku. Nakon dvadesetak stranica saznajemo o njegovoj smrti:

U četrdeset devetoj godini života, u selu tako beznačajnom da mu nije zapamćeno ni ime, umro je u stravičnim bolovima, kao da je bio otrovan. Zbog njegove smrti dogodilo se mnogo ružnih stvari. Mi smo, na primer, sedeli u Prištini, s laktovima na stolnjaku prekrivenom smeđim i ljubičastim mrljama, jedući pirinač začinjen pilećim batacima sićušnim poput vrapčijih, a prema nama su išli čovek i žena koja je na leđima nosila gotovo ceo plug. [str. 640]

Vau! Zar to nije najsmeliji rez – najhrabriji vremenski pomak, najdrskiji zaključak – svih vremena? A Vestova ne staje kod toga. Pojava muškarca i žene navodi je na to da se vrati jednoj od glavnih tema knjige, problematičnom odnosu između muškaraca i žena.

Svaki prostor u kome muškarac ima neograničeni primat, gde žene rade sve poslove i gde im se uskraćuje pravo da se ponašaju slobodno, u skladu sa svojom voljom, zapravo je odvratan ne samo zbog posledica koje ostavlja na ženu, jer ona uvek nauči nešto iz poslova koje je prinuđena da radi, već zbog toga što obezvređuje muškarca. [str. 640]

Vestova ni tu ne zastaje – ovu sliku vraća unazad do smrti Stefana Dušana pre no što ustane od stola i ode do „klozeta turskog tipa“:

Zbog rupe u podu i nečeg tako strogo tradicionalnog u proporcijama same prostorije, učinilo mi se kao da se izmet, pošto ga je čovek izbacio iz sebe, pretvorio u neki nov, neprijateljski i čudesno moćan element koji svojom tamnom masom iz koje se cedi odvratna tečnost može prekriti čitavu zemlju... Osećala sam se grozno, kao da me je ovo mesto zapljusnulo prljavštinom koju nikako neću moći da sperem, jer je jača od vode i sapuna. [str. 641]¹⁴

Ali Vestova ni tu ne zastaje... Vratimo se nakratko unazad. Knjiga nudi neiscrpne mogućnosti za raspravu koja samu sebe potpiruje, za ispitivanje implikacija svega čega se

¹⁴ Uporediti: Don Delilov opis „poslednje kenjare Peloponeza“ u romanu *The Names (Imena)*: „Zidovi su bili umazani govnama, rupa je bila začepljena, govna su bila na podu, na toaletnoj dasci, na fiksiranim elementima i cevima. Oko postolja klozetske šolje sakupila se barica ispražnjene mokraće, manja močvara usred opšte propasti i haosa. Na hladnom vetru, laganoj prijatnoj kiši, ova nesrećna šupa predstavljala je potpuno drugu iskustvenu ravan. Imala je istoriju, zaudarala na čučee armije, vekove ispunjene ratovima, pljačkom, opsadom, krvnom osvetom. Mokrio sam s udaljenosti veće od metar i po, na vrhovima prstiju. Baš čudno da su ljudi koristili ovo mesto, i dalje. Bilo je to kao prinošenje žrtve Smrti, to što sam tamo stojao i usmeravao mlaz prema porcelanskoj rupi.“ [Harvester Press, Brighton, 1983, str. 183–4].

dotakne, i one su od središnje važnosti za strukturalni i stilistički metod Rebeke Vest. Svi zaključci koje izvodi vezani su za proces (ključna reč u knjizi) kojim do njih dolazi. Nešto joj privuče pažnju; taj događaj – na primer, Mocartova simfonija koja se čuje na radiju u restoranu na stranici 507 – biva dočaran živopisnom neposrednošću. Dok Vestova izražava i obrađuje taj doživljaj, vodi nas na diskurzivno putovanje u najzabačenije kutke spekulativne misli pre no što nas vrati na prvobitno mesto ili situaciju. Atentator na Franca Ferdinanda, Princip, u ovom smislu jeste aktivni predstavnik autorkine sopstvene namere: „Prepuštao se svakoj situaciji u potpunosti ne bi li tako dokučio pravu prirodu vasiona“ [str. 280].

Imajući ovo na umu, kako je knjiga *Crno jagnje i sivi soko* mogla da bude išta drugo do ogromna? Čak postoji verovatnoća da i ushićeni čitaoci *Velikog rata za civilizaciju* Roberta Fiska smatraju kako je njena impresivna veličina rezultat isključivo nagomilavanja, količine materijala sadržane u njoj. Knjiga *Crno jagnje i sivi soko* zadobija veličinu kao *umetničko delo*. Kao V. H. Oden u *Pismu Lordu Bajronu* (1936), Vestovoj je bila potrebna „forma koja je dovoljno velika da u njoj može da pliva“.¹⁵ Opseg ove zamisli utisnut je iznutra u sintaksu i kompoziciju. Naizgled prikladan i primamljiv, redigovan izbor ponuđen u knjizi *The Essential Rebecca West (Suštinska Rebeka Vest)* deluje kao estetski prekršaj. Zapravo, postoji nešto nepodesno u svođenju takve knjige na suštinu. Naslućujem da se neki delovi u kojima najviše uživam, onakvom ograničavajućom definicijom koju Vestova osuđuje, smatraju potencijalno nesusštinskim. Ne želim da umanjim značaj *Crnog jagnjeta i sivog sokola* kao knjige o Jugoslaviji; ona je zasnovana na „podudarnosti prirodnih oblika i boja zapadnih i južnih delova Jugoslavije s urođenim oblicima i bojama imaginacije [Rebeke Vest]“ [str. 773], ali dok mnogi delovi koje smatram vrednim *potiču* iz tog dela sveta, oni nisu vezani *isključivo* za njega. Nekoliko primera među stotinama: „erotična panika“ konja koji je „kolutao očima ne samo u strahu već i u uživanju, tražeći utehu na način koji jasno pokazuje da zna da je ona moguća, i žudeći za onim čega se navodno grozi“ [str. 60]; žena koja je posedovala „lepotu karakterističnu za Bern-Džonsa, i koja kao da je stisnutom pesnicom načinila rupice na svojim ljupkim obrazima“ [str. 51]; u slučaju Muslimana, „paradoksalno je da rezultat potpunog uzdržavanja od alkohola bude stanje potpune opijenosti“ [str. 467].

Knjiga *Crno jagnje i sivi soko* puna je digresija i krivudanja – nikad ne znate šta će se sledeće desiti – ali to ne znači da je bezoblična. Biće da je rastrkana – zaista jeste – ali setite se, za početak, kako je ono što se nudi kao prikaz jednog putovanja zapravo neprimetno spojeno od tri odvojena puta. S vremenom smo se navikli na kompleksnu organizaciju dela poput *Sumorna kuća* ili *Uliks*; u savremenoj prozi divimo se zamršenoj isprepletanosti radnje, likova i tema u romanima Ijana Makjuana. Time što stavlja drugačije zahteve pred čitaočeva očekivanja reda, *Crno jagnje i sivi soko* poseduje jedinstvo i fluidnost kontinuirane improvizacije u prozi. Kao u slučaju saksofoniste ili trubača, kontrolni faktor, stvar koja

¹⁵ *The English Auden*, Edward Mendelson (ur.), Faber, London, 1977, str. 172.

dopušta Vestovoj da toliko luta a da se ne izgubi, jeste *ton*. Smelo prikazivanje načina na koji ton može da preuzme na sebe neke od nosećih poslova strukture ključno je za njen inovatorski značaj. U okviru opšteg nepromenljivog tona, Vestova lako prelazi iz jednog registra u drugi. Ume da bude duhovita: „Poseta je bila izuzetno prijatna, mada je, zapravo, nije ni bilo“ [str. 538]. Ume da se igra:

„Pa zašto je onda nismo poneli?“, upita moj muž. „Zato“, odgovorih, „što je teška kao kamen. Izmerila sam je jednom na vagi u kupatilu.“ „A zašto si to radila?“, upita moj muž. „Zato što mi je jednog dana palo na pamet da znam samo koliko sam ja teška, ili neki komadi mesa koje kupujem za ručak, i da uopšte nemam predstavu koliko teži nešto drugo“, rekoh. „Uzela sam je slučajno jer mi je bila pri ruci.“ [str. 110–111]

Ume da bude lirski nastrojena („Dok smo se bližili obali, voda ispod kobilice postajala je bledezeleni tamo gde je poniruća sunčeva svetlost nailazila na pesak“ [str. 166] i u isto vreme maštovita:

Posle mosta reka se širila, potpuno prekrivena žutim ljiljanima, a uz obe obale pružala se tanka traka ogledala u kome su se odražavale vrbe. Dizale su se odmah iznad svojih odraza, prodorno zelene i čudesno nalik na mačke sa hiljadu repova; bile su kao vatromet koji se ne miče. [str. 738]

Kao kad otera ženu koju susreće u hotelu u Bosni, Vestova ume da bude pogrdna i neumerena: „ona je bila okrutnost; ona je bila prljavština“ [str. 321]. Ono što najviše iznenađuje u knjizi te dužine jeste to što Vestova ima dar za sažetost: „Opet smo išli kroz švajcarski predeo“ [str. 221]; „Goli lanac, crn poput noći, sa visokim prevojem pokrivenim snegom“ [str. 527]; „prve krupne kapi kiše“ [str. 371].

Količina superlativa koju je dosad morao da poprими ovaj uvod preti da omete njegov nastavak, ali moramo na kraju ostaviti prostora za kratko razmatranje misli Rebeke Vest. Nekoliko godina posle objavljivanja *Crnog jagnjeta i sivog sokola* Vestova je sela da razmotri predlog svog američkog urednika, Bena Hjubša, da napiše knjigu o Britanskoj imperiji. To je nešto što bi rado učinila, ali „osim maštovitih delova o religiji i metafizici koje bi ubacila u svom mahnitom maniru“, zaključila je da nema ničeg novog čime bi mogla da doprinese takvoj studiji.¹⁶ Naravno, ovi „mahnuti“ delovi čine *Crno jagnje i sivog sokola* velikom knjigom ideja. U Epilogu Vestova komentariše to kako je, u njenim tinejdžerskim godinama, lbzen „ispravio osnovnu manu engleske književnosti, a to je nepriznavanje dinamizma ideja“. Kasnije je s tipičnom žestinom zaključila da je „lbzen očajnički tražio ideje iz onog istog razloga iz koga ljudi traže vodu; nedostajale su mu“ [str. 771]. Nije dovoljno reći da ih Vestova ima na desetine. *Crno jagnje i sivi soko* je, uz sve ostalo, velika poplava ideja. Kao kod Lorensa, nemoguće je reći gde prestaje osećaj i počinje razmišljanje. Opažanje i metafizika, misao i reakcija na „vidljivost života“ [str. 175] sve vreme se ulivaju jedno u drugo.

¹⁶ *Selected Letters*, str. 181.

Najveća ideja knjige ujedno je i najjednostavnija, toliko jednostavna da bi je trebalo svesti na pridavanje veće važnosti „prijatnom nego neprijatnom“. Problem je sledeći:

Jedino je jedan naš deo duševno zdrav: samo deo našeg bića voli zadovoljstvo i teži sreći, želi da doživi devedesetu i umre u miru, u kući koju smo sami napravili, koja će biti dom i onima koji će doći posle nas. Drugi deo je gotovo lud. On više voli neprijatno, voli bol i njegov tamni, noćni očaj, želi da umre u katastrofi koja će život vratiti na početak i od naše kuće ostaviti samo pocrnele temelje. [str. 783]

Kad je Vestova ovo napisala, Evropa je srljala u jednu takvu katastrofu; godine 1993, kad sam prvi put pročitao knjigu *Crno jagnje i sivi soko*, televizijski ekrani bili su preplavljeni slikama pocrnelih temelja kuća upravo na mestima koje je ona opisala. Vestova je imala dovoljno neprijatnog u svojoj prirodi da shvati kako je afirmacija prijatnog deo neprestane lične i političke borbe. Njenu veru u ovu ideju ponovio je Oden u komentaru pridodatom svom sonetnom vencu *U vreme rata* (objavljenom 1938. kad je Vestova bila zaokupljena pisanjem svoje knjige):

*Bolje je biti zdrav nego lud, ili voljen nego prezren;
Bolje je sesti za lepe obroke nego za ružne;
Bolje je spavati udvoje nego sam; bolje je biti srećan.*¹⁷

U oba slučaja skroman zaključak dokaz je njegove mudrosti – i obrnuto. *Crno jagnje i sivi soko* je ogromna, ambiciozna i složena knjiga koja iznova naglašava srodnost između domaćih i univerzalnih istina. Kad neko pravi kolač za prijatelje, Vestova tvrdi, „on pritiska početnu notu na skali koju potom Betoven i Mocart razvijaju dalje“ [str. 450]. U Crnoj Gori Vestova susreće ženu koja pokušava da razume mnoge nedaće koje su je snašle. Ovaj susret navodi Vestovu na zaključak da ako „tokom narednih milion generacija u svakoj od njih bude postojao barem jedan čovek koji neće prestati da ispituje prirodu svoje sudbine, čak i ako mu ona donosi samo lišavanja i nesreću, jednog dana rešićemo zagonetku naše vasi-one“ [str. 720]. I ako se, jednom ili dvaput u sto godina, pojavi ovakva knjiga, rešićemo je znatno brže.

(S engleskog prevela **Nataša Srdić**)

¹⁷ *The English Auden*, str. 269.